

УДК 930.22

Валентина Бездрабко

“ПРОГРАМНЕ ЗНАННЯ” ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА, АБО ОБМЕЖЕНІСТЬ СТЕРЕОТИПІВ І БЕЗМЕЖНІСТЬ НОВАЦІЙ

Висвітлюється історія становлення в Україні спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність” як навчальної дисципліни. Проводиться компаративний аналіз структури та змісту навчальних програм із документознавства, авторами яких стали чільні вітчизняні науковці – С.Г. Кулешов, Н.М. Кушнарєнко, М.С. Слободяник, Г.М. Швецова-Водка та інші, визначається вплив на розвиток галузевої вищої освіти навчально-методичних продуктів.

Сучасний розвиток документно-інформаційної сфери суспільства актуалізував проблему підготовки відповідних кваліфікованих фахівців у системі вищої освіти. Через особливості підвладного існування України у складі СРСР дозволу на розбудову власної системи підготовки фахівців із документознавства до 1990-х рр. не було. Позитивне вирішення цього питання стало можливим лише в умовах здобуття Україною незалежності.

Існуюча навчальна спеціальність (напрямок підготовки з 2007 р.) – “Документознавство та інформаційна діяльність” бере витоки з 1995 р. Саме тоді у Київському національному університеті культури і мистецтв (далі – КНУКіМ) і Харківській державній академії культури (далі – ХДАК) було започатковано підготовку студентів за документознавчим фахом. Навчання першого набору студентів тривало чотири роки і 1999 р. відбувся перший в історії вищої освіти України випуск студентів трьох спеціалізацій: інформаційний менеджмент і маркетинг, документно-інформаційне забезпечення соціокультурної сфери, документно-інформаційне забезпечення органів управління [14, с. 24].

Таким чином, відразу визначилися основні напрями розвитку документознавчої освіти в Україні. Із метою уніфікації підготовки спеціалістів у галузі документознавства та інформаційної діяльності 1998 р. Міністерство культури і мистецтв України (нині – Міністерство культури і туризму України) рекомендувало у межах спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність” здійснювати підготовку фахівців із чотирьох спеціалізацій: документно-інформаційне забезпечення архівів (кваліфікація – документознавець-архівіст), документно-інформаційні системи (кваліфікація – документознавець, менеджер інформаційних систем), інформаційні системи підтримки державних органів управління (кваліфікація – документознавець, менеджер інформаційних систем управління), міжнародні інформаційні системи і мережі (кваліфікація – документознавець, менеджер міжнародних інформаційних систем) [14, с. 26]. Отже, від початку було закладено альтернативний підхід у розбудову нової навчальної спеціальності.

Відгукуючись про перше п'ятиріччя впровадження нової навчальної спеціальності, О.В. Матвієнко справедливо зауважила на широкому поширенні напряму підготовки у вищих навчальних закладах гуманітарного та технічного профілю [18, с. 33]. Ситуація ускладнювалася відсутністю фундаментальних наукових досліджень із документознавства та небажанням вищих навчальних закладів, що зайнялися підготовкою таких фахівців, прийняти класичне документознавство, що налічувало багато десятиріч практики динамічного існування, нетрансформовану під впливом потужних книгознавчих, бібліотекознавчих інвазій 1980–1990-х рр. його версію. Відхиливши позитивний освітньо-педагогічний досвід СРСР, Російської федерації і, не встигнувши за короткий час запропонувати потребуючому загалу студентства та вищій школі поліструктурної системи підготовки за напрямом “Документознавство та інформаційна діяльність”, фахівці “прирекли” розвиток документознавства як навчальної дисципліни і нової навчальної спеціальності від самого початку на серйозні організаційні, нормативно-методичні, матеріальні труднощі.

У середині 1990-х рр. на шпальтах “Вісника Книжкової палати” (1996 р.) уперше з'явилися публікації, присвячені детальному обговоренню наповнення змісту спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність” професійно орієнтованими дисциплінами. Одними з перших, хто оприлюднив результати колективних пошуків відповіді на нагальні питання організації

документознавчої освіти в Україні, були представники ХДАК – Н. Кушнарєнко, В. Ільганаєва, А. Соляник та ін. [14, с. 26]. Тоді ж було актуалізовано питання необхідності створення багатоступеневої системи підготовки кадрів із документознавства та інформаційної діяльності, розроблення і впровадження навчальних типових планів, узгодження номенклатури дисциплін певної спеціалізації та кваліфікацій у межах спеціальності, уточнення змісту і напрямів підготовки студентів на етапах молодший спеціаліст – бакалавр – спеціаліст – магістр, можливості введення наукової спеціальності "Документознавство та інформацієзнавство" [14, с. 26].

Започаткування у системі вищої школи України нової навчальної спеціальності затребувало розроблення комплексного навчально-методичного забезпечення. Першочерговим завданням педагогів стало упорядкування навчальних типових і робочих програм, передусім фундаментальної для фахової підготовки спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" дисципліни – документознавства. Із-поміж розмаїття існуючих програм насамперед цікавими є ті, що належать провідникам новаторських документознавчих ідей, авторам модерних концепцій українського документознавства – С. Кулєшова, Н. Кушнарєнко, М. Слободяника, Г. Швецової-Водки. Аналіз їхніх розробок розкриває бачення змісту документознавства як навчальної дисципліни та навчальної спеціальності, виявляє цільові установки науковців, педагогів щодо перспектив розвитку.

Невід'ємною ознакою найвідоміших навчальних програм із документознавства, є синхронне забезпечення викладання дисципліни для документознавців і фахівців книгознавчого, бібліотечнознавчого напрямку підготовки. Це наклало суттєвий відбиток на їхній зміст, а заодно відкрито демонструвало слідування розробниками шляхом адаптації існуючих розвинених спеціальностей до потреб документознавства та інформаційної діяльності. Примітним історіографічним фактом стала навчальна програма із документознавства представників харківської галузевої наукової школи – Н. Кушнарєнко й А. Соляник [6]. Програма призначалася для фахівців спеціальностей "Книгознавство, бібліотечнознавство, бібліографія" (I частина) і "Документознавство та інформаційна діяльність" (II частина). При цьому чітко підкреслювалися зв'язки документознавства із загальнопрофесійними та спеціальними дисциплінами, за визначенням авторів, – "Соціальні комунікації", "Книгознавство та історія книги", "Аналітико-синтетична обробка документів", "Бібліотечні фонди", "Бібліографічні ресурси" та ін.

Первинна установка упорядників – розкрити об'єкт, предмет, структуру, методи документознавства; відстежити еволюцію документа як носія інформація, засобів і технологій документування, передумови виникнення документів різних типів і видів; сформувати знання про природу і сутність, соціальну роль, ознаки і властивості документа, його структурні елементи та реквізити; охарактеризувати документні потоки та масиви, основні види документів, що складають документаційні фонди "бібліотек, органів науково-технічної інформації, архівів, музеїв, книжкових магазинів, інформаційних центрів тощо"; розвинути практичні вміння, пов'язані із придбанням, прийомом, обліком, бібліографуванням, аналітико-синтетичною обробкою, зберіганням і використанням інформації у документально-комунікаційних структурах [6, с. 3–4], чітко вказує на тенденційну версифікацію програмового матеріалу – показати зміст документології через призму здебільшого бібліотечної, бібліографічної практики задля відкриття соціально-комунікаційної перспективи розвитку навчальної дисципліни.

За кількісними показниками форм і видів занять програми з документознавства для спеціальності "Книгознавство, бібліотечнознавство, бібліографія" і "Документознавство та інформаційна діяльність" дещо різняться*. За цим, безперечно, криються сутнісні розмежування. Коли йдеться про програму, орієнтовану на книгознавчу, бібліотечнознавчу та бібліографічну підготовку фахівців, то центральним об'єктом викладу загальної характеристики документа, уточненої завдяки репрезентації зовнішніх і внутрішніх ознак, властивостей спеціальних видів, є видання. Саме тому, значна частка тем лекційного блоку становлять ті, що стосуються видань, наприклад, "Видання як вид документа", "Ідеографічні видання", "Ізографічні видання", "Періодичні і продовжувані видання" [6, с. 5]. "Загальнодокументознавчі амбіції" книгознавців, бібліотечнознавців призвели до розгляду кінофотофонодокументів, патентних, нормативних, неопублікованих, управлінських, перфорованих, мікрографічних, електронних документів у межах єдиної програми, рекомендованій для підготовки фахівців із "Книгознавства, бібліотечнознавства, біб-

* Симптоматичною деталлю змісту програм є те, що документознавство для книгознавців, бібліотечнознавців, бібліографознавців становить більший обсяг годин (162 год.) порівняно із курсом для документознавців (140 год.).

ліографії". Спільними для обох програм є теми "Вступ. Поняття про документ. Документ як система", "Класифікація документів", "Документ як артефакт", "Документні ресурси як система", "Закономірності функціонування документних ресурсів суспільства", "Документознавство як наука" [6, с. 5–7]. Їхнє компонування зумовлено прагненням авторів віддзеркалити загальні питання у змісті часткового, підкресливши, таким чином, тенденцію розгортання сучасного документознавства.

Не торкаючись тем, що стосуються документів, вибудованих за єдиною схемою – історія, загальна характеристика (властивості, ознаки, матеріальна основа, способи і методи документування) документа, його окремих видів, що більшою мірою відповідає змісту підручника Н. Кушнарєнко "Документознавство" [16], який привернув увагу дослідників, додатково пильністю поцінуємо тему "Документознавство як наука". Формат викладу навчального матеріалу у програмі не дозволяє розгорнути масштабний аналіз. Тому обмежимося лише короткими заувагами.

Документознавство визначається як інтегральна наукова дисципліна про документ і документально-комунікаційну діяльність, теоретичну частину котрої складає документологія. За цих умов, документознавство є ширшою за обсягом наукою, до якої входить документологія. Така розстановка дисциплін у співвідношенні документологія – документознавство породжує сумніви щодо їхньої первинності й похідності. Випадкове чи логічно вмотивоване уникнення у переліку *споріднених* (підкреслено – В.Б.) із документознавством наукових дисциплін – інформаціологія, документалістика, книгознавство, інформатика, бібліотекознавство, бібліографознавство, музеєзнавство, архівознавство, патентознавство – природного середовища його виникнення – теорії діловодства ставить під сумнів неупереджений підхід авторів програми до подання його змісту. Упереджену верифікацію тематики документознавства у межах розкриття його центрального об'єкта – документа як носія інформації та засобу комунікації додатково доводять теми "Документні ресурси як системи" та "Закономірності функціонування документних ресурсів суспільства" [6, с. 21–22]. Це підкреслює загальний висновок щодо програми Н. Кушнарєнко й А. Соляник – прагнення упорядників представити авторську модифікацію документології для книгознавців, бібліотекознавців, бібліографознавців під назвою "Документознавство".

Розмірковуючи про основні напрями взаємопроникнення дисциплін документознавчого циклу, Н.М. Кушнарєнко зауважує на тому, що їхня міжпредметна інтеграція має здійснюватися через створення інтегративного комплексу "Документознавство", який об'єднує "поліпредметний курс: документологію, як методологічну частину" [15, с. 111]. При цьому пропонується поділяти документознавство на "документологію як методологічну частину документознавства, загальне, часткове, спеціальне документознавство" [15, с. 111].

Уточнення змісту загального документознавства як навчальної дисципліни передбачає його інтеграцію з історією документної комунікації, теорією, методикою й організацією роботи з документами [15, с. 111].

Плутанина на рівні термінологічних визначень і наповнення змісту понять "документознавство", "документологія" зумовила прагнення розмежувати однойменні навчальні курси на рівні змістового наповнення. Відтак із кінця 1990-х рр. у вищій школі для спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" з'являється курс із загального документознавства як "методології документознавства", мета якої полягає в формуванні у майбутніх фахівців системи наукових уявлень "про найзагальніші принципи та закономірності функціонування документа в системі соціальних комунікацій ... оволодіння методами наукового пізнання документальних явищ" [15, с. 112]. Об'єктом документології як навчальної дисципліни проголошувалося документне середовище ноосфери як "мета глобальної системи, що охоплює всю сукупність закріпленої на матеріальних носіях семантичної інформації" [15, с. 112]. Визначаючи місце документології у системі документознавчих дисциплін, харківські науковці відвели їй завершальну позицію у навчальному плані – VII семестр – після опанування студентами діловодством (I–II семестри), документальним забезпеченням управління, документознавством, аналітико-синтетичною обробкою документів, індексування документів та документних інформаційно-пошукових систем (III–IV семестри), документних ресурсів (V–VI семестри), патентного документознавства (VII семестр) [15, с. 113]. Це цілком відповідає постулату про "надбудовчий" характер документології, яка має зрости на ґрунті усіх документознавчих дисциплін, інтегруючи здобутки їх теорії і практики. Слушним є висновок Н. Кушнарєнко про те, що відмова від абсолютної предметоцентричної освіти на користь міжпредметної інтеграції призведе до ефективного

об'єднання монокурсів (навчальний курс відповідає одній науці чи галузі знань), бінарних (курс поєднує дві дисципліни) і поліпредметних (поєднання більше двох навчальних курсів) дисциплін, що сприятиме якісному поліпшенню системи організації освіти та її змісту. Наразі у системі підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності маємо широку апробацію навчального курсу "Документологія", яка прогнозовано може звершитися коригуванням нової парадигми теоретичного змісту фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін.

Навчально-методичний продукт харківських науковців знайшов широке поширення і здобув визнання серед колег, що засвідчують програми І. Дацківа, М. Комової, Н. Лесовець, О. Малюк, Т. Сердюкової, В. Сендика, В. Собчука та ін. [2, 4, 17, 21, 22] Це пов'язано з тим, що, на думку Ю. Столярова, що програма з документознавства харківських дослідників Н. Кушнарєнко та А. Соляник цілком відповідала запитам підготовки книгознавців, бібліотекознавців, бібліографознавців та документознавців, формуючи у студентів систему знань про загальну теорію документа та соціальних комунікацій [26, с. 16].

Однією з перших у часі з'явилася програма з документознавства Г. Швецової-Водки, що була так само розроблена для студентів спеціальності "Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія" [5; 7], що упродовж 1990–2000-х рр. витримала дві редакції. Зорієнтованість Г. Швецової-Водки при розробленні програм на те, що документознавство повинно сформува-ти "теоретичні основи визначення та класифікації документів; узагальнити знання про документ, що надаються студентам у курсах бібліотекознавства, книгознавства та історії книги, бібліографознавства, інформатики; поглибити і закріпити конкретні знання з питань типології книги та типології видань" [7, с. 3], доповнені питаннями з бібліотечного фондознавства [7, с. 3], указують на незмінність науково-педагогічних орієнтирів.

Програма курсу з документознавства Г. Швецової-Водки поділяється на два розділи – "Визначення та класифікація документів" (теми – "Поняття "документ" і історичний розвиток його значень", "Функціональна сутність поняття "документ", "Визначення Документа IV", "Класифікація Документа IV") і "Книга як вид документа" (теми – "Книга як вид документа", "Визначення "книга", "Типологія книги: загальні поняття", "Типи та жанри літератури", "Види друкованих видань") [7, с. 4]. Далі, логічно можливим є припустити цілісність і систематичну зв'язність їх між собою та підпорядкованість розкриття кожної теми професійній підготовці бібліотекарів-бібліографів, що й підтверджує зміст програми. Програма Г. Швецової-Водки є одним із перших яскравих підтверджень формування "документологічної версії" документознавства. Йдеться про "оприсутнення" у програмі під назвою "Документознавство" значної частки суто книгознавчих тем, виконаних у руслі теорії інформації, соціальної комунікації. Наприклад, деталізація історичного розвитку значень поняття "документ" через його вживання у документації П. Отле, документалістиці, і, зрештою, інформатиці підкреслюють зроблений висновок. Загалом пояснення функційної сутності документа через оперування інформацією, що розглядається в аспекті соціальної комунікації, яскраво підтверджують відбиття програмою головного напрямку досліджень, притаманних бібліотекознавцям рубіжних десятиліть ХХ–ХХІ ст. – стратегії пристосування й підпорядкування документознавства під загальніші моделі добування й організації спеціальних знань.

Акцентоване в програмі оперування поняттям "документ" у значенні "запис інформації" засвідчує позицію автора щодо підкресленого прийняття відмінностей між пропонованими нею тлумаченнями документа і їх можливими варіантами для історичного джерелознавства, діловодства та правознавства [7, с. 6]. Віддання переваги найширшому значенню поняття "документ" так само вказує на переконання автора у доцільності оперування у книгознавстві, бібліотекознавстві, бібліографознавстві термінологічними поясненнями у дусі загальної науки про документ. Детально не аналізуючи зміст другого розділу програми – "Книга як вид документа", зауважимо лише, що він носить суто книгознавчий характер, а список літератури, рекомендованої на допомогу вивченню курсу "Документознавство", підтверджує це [7, с. 12–14].

Таким чином, роблячи висновок про програму із документознавства Г. Швецової-Водки 1997 р., зауважимо на її книгознавчому наповненні, що відповідає документологічному підходу. Непрямий стосунок до традиційного документознавства, яке на цей час набуло інститу-

* Курс "Документознавство" Г.М. Швецової-Водки розрахований на 54 год. і передбачав 36 год. аудиторних або 67 % від загальної кількості. Пізніше зростання цього показника до 108 год. не змінило відсоткового числа, а також пропорційного співвідношення – 2:3.

ційного статусу, стимулює розвиток цих студій, водночас "уриває" розвиток модерного пізнання у тому розумінні, що саме загальні документознавчі знання у кінцевому підсумку роблять можливими надійне комплексне, всебічне представлення науки про документ.

Оновлена програма з документознавства Г. Швецової-Водки 2007 р., містила розширений варіант викладу першого розділу "Основи теорії документа", що сталося через додаткове виокремлення на тематичному рівні таких позицій – "Функції, властивості, ознаки документа", "Інформаційна складова документа", "Знакова та матеріальна складові Документа IV", "Класифікація Документа IV", "Документознавство як наука", та їх конкретизації [5, с. 4].

Особливу цікавість викликає конкретизація розділу про документознавство як науку, що дозволяє не опосередковано, а безпосередньо судити про авторське бачення Г. Швецовою-Водкою змісту навчальної дисципліни. Відштовхуючись від визначення документознавства наукою про документ, що досліджує процеси створення та функціонування документів, дослідниця удавнює історичні корені дисципліни щонайменше на двісті років. Якщо у програмі 1997 р., розмірковуючи про розвиток науки, початковим етапом її еволюції називається документація П. Отле, то пізніший варіант програми містить хронологічні прив'язки до становлення дипломатики, історичного джерелознавства, палеографії, сфрагістики, текстології, археографії, книгознавства у XVIII–XIX ст. [5, с. 11]. Визнання інших дисциплінарних предтеч формування документознавства збагатило його зміст. Бажання підкреслити загальність науки про документ лежить в основі пояснень непохитного відстоювання основоположної ролі документаційної науки або ж, згідно з заявленими у програмі поглядами автора, документології, додатково увиразненої на тлі виникнення і розвитку інформаційної науки (інформатики), документалістики. Суттєвою відмінністю між представленням розвитку документознавства, віддзеркаленого у навчальних програмах 1997 р. і 2007 р., є оприсутнення класичної лінії розвитку науки – у лоні архівознавства, репрезентація управлінського документознавства як "найбільш розвинутого напрямку спеціального документознавства" [5, с. 12].

Змістове "забарвлення" документознавства в авторській програмі Г. Швецової-Водки яскраво проступає у непримітному, на перший погляд, переліку наукових дисциплін при окресленні міждисциплінарних зв'язків. Симптоматично, що у програмі з документознавства, адаптованій до потреб навчальної спеціальності "Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія", першими називаються інформатика, книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, і лише потім – історичне джерелознавство, архівознавство, теорія справочництва (діловодства). У цьому проглядається не тільки концепційна спрямованість програми, але й бачення змісту документознавства провідним фахівцем галузі. Особливий акцент Г. Швецова-Водка робить на тому, що документологія є складовою документознавства. Короткі програмні позиції на кшталт "Місце документології в структурі документознавства" чи "Інформологія, ноокомунікологія і документологія як комплекси наукових дисциплін", "Документознавство як комплексна наука про підготовку та функціонування документа" не тільки влучно передають бачення автором змісту кожної з них, але й вказують на співвідношення між ними [5, с. 12]. Це відбувається у двох головних і, зрештою, пов'язаних між собою виявах: значенні дисциплін, що разом і окремо визначають взаємопроникнення та формування дисциплінарних комплексів.

Більшість позицій програмового списку літератури на допомогу вивчення курсу "Документознавство" складають праці провідників "документологічної версії" документознавства та дослідження яскраво забарвлені книгознавчою тематикою. Проте, помітним є зростання кількості досліджень, авторами яких є, наприклад, С. Кулешов і В. Бездрабко. Це пояснюється не тільки збагаченням новітніми дослідженнями історіографії документознавства, але й авторським прагненням показати їх у змісті програми, що цілком відповідало тематичній скерованості до всебічного, загальнодокументознавчого подання дисципліни. Вибудовуючи зміст програми в бінарних рамках – документознавство / документологія, аналогічно вже відомому нам протиставленню конкретне / загальне, автор стверджує про те, що позірні відмінності між документознавством і книгознавством слід описувати не тільки з позиції сутнісної ідентичності, а й об'єктивної зумовленості розвитком науки.

Українського науковця М. Слободяника найчастіше визначають як провідника "документологічної версії" документознавства. Це підтверджує розроблена ним навчальна програма [8]. На відміну від програм Г. Швецової-Водки, орієнтованих на студентів-книгознавців, бібліотекознавців, бібліографознавців, програма (загальна кількість – 162 год.) М. Слободяника має інше аудиторне призначення – для студентів спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність". І хоча визначення мети і завдань у пояснювальній записці до програми не створюю-

ють цілісного уявлення про неї, проте фіксують вузлові моменти, відштовхуючись від яких відбувається репрезентація концепції документознавства як навчальної, так і наукової дисципліни.

Ставлячись до документознавства як до базової, загально-професійної дисципліни підготовки фахівців у вищій школі, переслідуючи мету – "надати цілісне уявлення про документознавство як науку, природу, сутність, соціальну роль, ознаки і властивості документа як системного об'єкта" [8, с. 3], М.С. Слободяник чітко визначає завдання курсу, "націлюючись" при цьому на оволодіння студентами знань про документ та його поведінку на різних етапах "життя", вироблення певної дози критичного ставлення і глибшого усвідомлення еволюційних закономірностей науки. Серед основних завдань курсу "Документознавство" зустрічаємо: надання знань, необхідних для теоретичного уявлення про документознавчу науку; висвітлення основних етапів виникнення і розвитку дисципліни та дослідницького об'єкта – документа, розкриття його природи, сутності, ролі, ознак і властивостей; визначення прикладного значення документознавства, окреслення сфери застосування документації залежно від функційності [8, с. 3].

Складовими програми з документознавства є три розділи: "Документологія", "Характеристика документів як джерел інформації та засобів комунікації", "Документи на новітніх носіях", кожний із яких представляє логічно завершений тематичний цикл, блок, об'єднаний заголовковим рефреном, котрий, безперечно, проливає світло на розуміння змісту кожного з них. "Історія формування документознавства", "Концепції сучасного документознавства, його об'єкт і предмет", "Структура документознавства та його взаємозв'язки з іншими науками", "Теоретико-методологічні засади документознавства", "Документ як система", "Класифікація документів", "Методи і способи документування", "Теоретичні основи розвитку системи документальних комунікацій", "Основи теорії документних потоків" – такі теми запропонував М. Слободяник у розділі "Документологія". Історія, теорія документа і науки про нього, а також документально-комунікаційної сфери діяльності суспільства у всіх її проявах складають зміст документології. Розгортання поглибленого вивчення робить очевидним не нехтування при цьому й історією історії та теорії, теорією історії та документа, документознавства, котре вказує на розпізнання у змістові *історіографічного*, загалом *наукознавчого* аспектів, що вигідно вирізняє такий підхід серед інших, пропонованих дослідниками. Своєрідним ферментом документології М. Слободяника стали ідеї П. Отле, активно інтерпретовані сучасними дослідниками, зокрема Г. Швецовою-Водкою, Н. Кушнарєнко, Ю. Столяровим та ін.

Зазначаючи у робочій програмі позиції щодо витоків документознавства, М. Слободяник, як і Н. Кушнарєнко, наголошують на теорії документації П. Отле [8, с. 7]. Майже одночасно, у публікації "До питання про структуру і проблематику сучасного документознавства" професор однозначно визначає бельгійського вченого як "основоположника сучасного документознавства" [23, с. 51]. Безперечно, переклади провідних праць зарубіжних колег, наприклад "Керування до адміністрування" П. Отле [19], виконаних у руслі народжуваної у першій половині ХХ ст. західноєвропейської документаційної науки, мали вплив на вітчизняну науку, утім, навряд чи він був визначальним, оскільки для вивчення, поширення й активного студіювання *іншого до-свіду* історія не відвела часу.

Окремим блоком у робочій програмі подано концепції сучасного документознавства за авторством найвідоміших представників вітчизняної і зарубіжної науки – Н. Кушнарєнко, М. Слободяника, С. Кулєшова, Г. Швецової-Водки, Ю. Столярова [8, с. 7–8]. Визначення їх змісту відбулося у бліц-заувагах, коротких характеристиках. Тлумачення документознавства як науки, що: 1) розробляє теоретичні засади вивчення документації, котра виникає у результаті діяльності установ та передається на архівне зберігання (концепція С. Кулєшова); 2) займається вивченням "динамічних друкованих документів, зберігання і суспільне використання яких організується бібліотеками та інформаційно-аналітичними службами" (концепції Н. Кушнарєнко, Ю. Столярова, Г. Швецової-Водки); і 3) комплекс наук, що вивчають документ – центральний змістовий елемент документної інфраструктури суспільства, 4) інтегральна наука про документ (концепція М. Слободяника) хоча й перегукуються із-поміж собою, утім демонструють модерні суб'єктивізовані тенденції розуміння науки, ледь уловимо підкреслюючи проблему кризи дисципліни, викликаної "документологічним поворотом" [8, с. 7–8]. Спільним моментом згаданих концепцій документознавства є дослідницький об'єкт – документ, а відмінним – контекст існування, який впливає на специфіку його властивостей, ознак, функційність. "Документна інфраструктура суспільства" загалом (М. Слободяник), управлінська сфера (С. Кулєшов), бібліотеки й інформаційно-аналітичні служби (Н. Кушнарєнко,

Ю. Столярова, Г. Швецової-Водки) артикулюють не лише поняттєве значення документа, але й витворюють структуру його розуміння, інтерпретування, концепції, особливості вивчення, узгоджено з цим систематизуючи знання, висновуючи теорію науки загалом.

Аналізуючи другий розділ програми – "Характеристика документів як джерел інформації та засобів комунікації", виявляємо перелік документів, упривілейованих увагою науковця. Це – книга, періодичні та продовжувані видання, патентна й нормативно-технічна документація, неопубліковані, управлінські документи, документи на новітніх носіях (у т.ч. і електронні) [8, с. 5].

Запропонована для детальнішого вивчення студентами напряму підготовки "Документознавство та інформаційна діяльність" тема – "Структура документознавства та його взаємозв'язки з іншими науками" конкретизувала зміст концепцій науки у стосунку її складових, супідрядності, ієрархії відносин між ними. І, якщо інтерпретація структури загального документознавства обмежується лаконічним зауваженням про її метанауковий, інтегральний характер, то представлення структури *спеціального документознавства* виявляється через напрями формальної диференціації, види документів, їх сферу побутування, "галузі документознавчих досліджень". Відтак ілюстраціями до зроблених у програмі констатацій щодо структурування документознавства слугують існуючі концепції С. Кулешова та Н. Кушнарєнко [8, с. 8].

"Орієнтація на документознавчі галузі знань" послугувала підставою у тлумаченнях М. Слободяником власного розуміння структури спеціального документознавства. Теорія документальних комунікацій, теорія документних потоків, документне фондознавство, управлінське документознавство, електронне документознавство, теорія та історія діловодства, на думку розробника програми, складають спеціальне відгалуження документознавства [8, с. 8]. Помітним є зарахування до "структурних одиниць спеціального документознавства" складових ширшого і вузкого значення, виокремлених на підставі галузевої ознаки у межах різних дисциплін або їх комплексів. Показовими для визначення місця документознавства у середовищі наук документально-комунікаційного циклу є бачення науковцем суміжних і споріднених із ним наукових дисциплін. Серед перших називається когнітологія, теорія соціальних комунікацій, бібліотекознавство, інформатика, патентознавство, що вказує на природну сумісність документознавства із інформаційними науками, а також особливу вибірковість, вмотивовану нерівнозначними селективними критеріями. Суміжність досягається за рахунок того, що "документ виступає складовою об'єкта" вивчення [23, с. 52].

Окремо поціновано зв'язки з історичними дисциплінами – архівознавством, кодикологією, дипломатикою, палеографією, пам'яткознавством, зосереджених на всебічному вивченні історичних, здебільшого рукописних документів, що цілком справедливо, згідно з міркуваннями М. Слободяника, впливає на збагачення теоретико-методичного інструментарію й оновлення проблематики документознавчих досліджень [23, с. 52]. І, якщо спеціальні історичні дисципліни зараховуються до тих, котрі покликані розв'язувати часткові історичні аспекти документознавства, то узагальнюючою для нього наукою називається *інформаціологія*. Головним аргументом при цьому виступає "визначальне значення" інформаційної складової документа [8, с. 8].

Проблема співвідношення між ними і документознавством залишається відкритою, адже М. Слободяник не наважується на однозначну відповідь, що свідчить про складність її розв'язання. Цього не сталося ні в навчальній робочій програмі з документознавства, ні в інших працях відомого науковця.

Розгорнутим за змістом є тематичний блок "Документ як система". Термінологічні роз'яснення поняття "документ", його зовнішня і внутрішня характеристика як системного об'єкта, функції (інформаційна, комунікаційна, кумулятивна, пізнавальна, управлінська, правова, меморіальна, загальнокультурна), соціальна роль, ознаки (наявність семантичного змісту, стабільна матеріальна форма, можливість використання у комунікаційному процесі, завершеність) і властивості (атрибутивність, функційність, структурність, знаковість, семантичність, відображення, дискретність, безперервність, діяльнісний характер) – такі основні концепти розкриття теми "Документ як система" [8, с. 9], що відповідає загальноприйнятим підходам документознавців.

Примітною варіацією стали блоки програми – "Теоретичні засади розвитку системи документальних комунікацій" і "Основи теорії документних потоків", що підкреслили ще одну не-

* Ми свідомі того, що більшість управлінської документації належить до неопублікованих документів.

* Тут і далі зберігається термінологія М.С. Слободяника.

від'ємну ланку досліджень документознавства – документально-комунікаційну сферу діяльності суспільства. Їх змістове наповнення відповідало соціально-комунікаційним концепціям А. Соколова, Г. Доброва, О. Корінного, І. Маршакової, Д. Теплової, А. Соляник. Виходячи з переконання у перспективності розгляду документальної комунікації у метанауковому, загальнонауковому значенні, М.С. Слободяник тим самим підкреслив документологічний компонент у документознавстві. Підсумовуючи міркування, викликані програмою курсу "Документознавство" М.С. Слободяника, зауважимо наступне. По-перше, маємо приклад удакої комбінації приблизно у рівних частинах документології і спеціального документознавства, що забезпечує адекватне відбиття структури й змісту дисципліни на рівні дидактичного матеріалу. По-друге, це є випадок успішної інтерпретації новітніх творчих досягнень колег (С. Кулешов, Н. Кушнарєнко, Ю. Столяров, Г. Швецова-Водка), опертя теорії документознавства на системи їх поглядів, закорінених у міцну наукову традицію та відкритих для модерних ідейних інвазій. По-третє, адаптуючи інтелектуальні ідеї до найзрозумілішого сприйняття студентів, і, враховуючи специфіку розробки, збережено найскладніші дискурси науки, наприклад, документологічний.

Одним із перших, хто серед українських документознавців уклав програми із загального документознавства та найбільш конституційованого спеціального виду – управлінського документознавства став С. Кулешов [9, 27]. Примітним фактом є те, що у постульованих розбіжностях між загальним і спеціальним документознавством С.Г. Кулешов чітко дотримується серйозного вживання тез про пропедевтичність першого і остаточну конституційованість другого. Такий підхід унаочнив основні положення монографії С. Кулешова "Документознавство: історія. Теоретичні основи" [12]. Передусім потребує відзначення програма відомого дослідника із загального документознавства, яка суттєво відрізняється від широко тиражованої програми Н.М. Кушнарєнко. Визначаючи курс "Загальне документознавство" фундаментальним для студентів спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" і, заодно, пропедевтичним "для всіх спеціальних курсів документознавчого циклу", мету навчальної дисципліни С.Г. Кулешов вбачає у формуванні знань про метанаукову сутність загального документознавства, виробленні у слухачів практичних навичок оперування філософськими методами класифікування документів за рахунок *de visu* ознайомлення з видами документів та інших видів прикладної навчальної діяльності*. Головні завдання курсу, на думку дослідника, полягають у ознайомленні студентів із історією розвитку документознавства та його сучасною структурою, основними поняттями науки, розкриттям змісту теоретичних основ загального документознавства; формування уявлень про концепційні засади типологізації документів і способи їхнього класифікування [9, с. 3].

Компонування тематики загального документознавства відбувається за такими розділами: "Історія формування документознавства", "Концепції та структура сучасного документознавства", "Основні поняття документознавства", "Теоретичні основи загального документознавства", "Загальна типологія документів". Відмітимо слідування раніше оголошеним ідеям щодо ґенези перших емпіричних знань про документ, традиції вивчення його складових, формування галузей знань, системних уявлень про носія інформації, витоків наук документально-комунікаційного циклу, передумов становлення сучасного документознавства. Неухильно дотримуючись визначення К. Мітяєва основоположником документознавства, С. Кулешов підкреслює особливу роль Московського державного історико-архівного інституту та Всесоюзного (нині – Всеросійського) науково-дослідного інституту документознавства та архівної справи у становленні документознавства, демонструючи себе прибічником його традиційної версії. Незважаючи на відсутність у програмі позицій, лаконічно, прямо чи опосередковано коментуючих виникнення документаційної науки, новітньої концепції документознавства в бібліотекознавчому, бібліографознавчому, інформаційному інституційному просторі, інших гуманітарних наук, що впливали на розвиток дисципліни через студії Г.Воробйова, К. Рудельсон, Ю. Столярова, А. Соколова, Г. Швецової-Водки, Н. Кушнарєнко та інших учених, С. Кулешов досліджує тенденцію запозичення документознавством новітніх ідей із суміжних і споріднених дисциплін.

Тотальну адекватність представлення науки, на думку багатьох науковців, забезпечує визначення об'єкта, предмета, головних завдань, основних напрямів дослідження, моделей і сутнісного наповнення міждисциплінарних зв'язків, термінологічний апарат. Дотримуючись цієї

* Концентруючи увагу на найсуттєвіших проблемах загального документознавства, автор вибудовує курс, розрахований на 108 годин, з яких – 40 лекційних.

точки зору, С. Кулешов представив їх у відповідних програмних блоках, підкресливши особливу місію для формування у студентів уявлень і системи знань загального документознавства. Особливе поцінування знайшла одна з небагатьох фундаментальних проблем документознавства – типологія документа. Очевидно, тут йдеться не тільки про принципову важливість багатоаспектної класифікації документів як методу вивчення документів, але й про особливе ставлення автора до теми, вмотивоване багаторічними студіями С. Кулешова [1]. Обов'язкове доповнення до викладу основного змісту програми – тематика практичних, семінарських завдань, курсових робіт, контрольні питання увиразнюють наукові пріоритети автора щодо додаткового дослідження студентами окремих тем. Порівняльний аналіз змісту навчального курсу "Загальне документознавство" С. Кулешова із програмою кандидатського іспиту із наукової спеціальності 07.00.10 "Документознавство, архівознавство" (2004 р.) вказує на їх подібність, що заклало підвалини критики колег і опротестування закономірно вмотивованого існуючого підходу до змісту дисципліни.

С. Кулешов виступив також автором першої в Україні навчальної програми з "Управлінського документознавства", збалансувавши, до певної міри, у навчальних планах спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" співвідношення між загальним і спеціальним документознавством [27]. Важливість наявності спеціального документознавства у межах вузівської підготовки документознавців-референтів органів державного управління та місцевого самоврядування, зумовлена підвищеною увагою в суспільстві до проблем керування документаційними процесами. Базові положення управлінського документознавства складають теоретичні, науково-методичні засади загального документознавства, а зосередженість на спеціальному його виді та сфері народження і функціонування забезпечують специфіку. Структурно-логічні зв'язки "Управлінського документознавства" з "Теорією і практикою діловодства", "Історією діловодства", "Інформаційним менеджментом", "Документною лінгвістикою" ("Лінгвістичні основи документознавства"), "Комп'ютерним діловодством", іншими дисциплінами продукують композиційні й внутрішні залежності на рівні побудови програми та змістового наповнення.

Завдання курсу, на думку С. Кулешова, полягають у тому, щоб ознайомити студентів із теоретичними основами управлінського документознавства як науковою дисципліною та галуззю спеціального документознавства, сформуванню уявлень про історичне документознавство, представити терміносистему науки, розкрити зміст класифікації, уніфікації та стандартизації управлінських документів. Сукупність завдань відповідає меті навчального курсу, а саме – формуванню у студентів знань щодо концептуальних засад управлінського документознавства та уніфікації документів, практичних навичок класифікування управлінських документів та технології керування документаційними процесами [27, с. 3].

Тематичний план навчальної дисципліни включає такі лекційні теми: "Теоретичні основи управлінського документознавства", "Історичне документознавство", "Понятійний апарат управлінського документознавства", "Типологія управлінських документів", "Стандартизація та уніфікація управлінських документів", "Завдання і технологія управління документацією" (загальний обсяг годин – 162). Таким чином, зміст аналізованої програми С. Кулешова умовно можна поділити на дві частини, перша з яких відповідає ключовим аспектам кожного курсу, зокрема теорії у стандартному їх представленні, а друга – вузловим практичним проблемам, а саме – уніфікації, стандартизації та класифікації управлінських документів, керуванню документаційними процесами.

Дослідження змісту програми призвело до таких тверджень. Управлінське документознавство подається С. Кулешовим як єдиний конституційований вид спеціального документознавства. Сформоване у 1960-х рр. документознавство було управлінським за змістом, а його завдання поступово еволюціонізували. Управлінська документація – суспільний феномен, складові якого ідентифікуються за жанрами, видами, класами, – справляють важливий вплив на функціонування суспільства. Основні шляхи вивчення управлінських документів – це їх класифікування й уніфікація та найвищий її рівень – стандартизація. Теоретичні витоки управлінського документознавства з'явилися не в академічних середовищах, а шляхом узагальнення практики керування документаційними процесами у суспільстві. Історичне документознавство, маючи зв'язки із історичним джерелознавством, дипломатикою, історією діловодства, іншими історичними дисциплінами у контексті вивчення управлінських документів розглядається як підсистема управлінського документознавства. Подібні засновкові твердження структурували та впорядковували зміст авторської програми С. Кулешова з управлінського документознавства.

Продовженням навчальної програми став перший посібник із управлінського документознавства С. Кулешова, зміст якого повністю відповідає аналізованій програмі [13], за винятком теми "Історичне документознавство", основні положення якої знайшли висвітлення у розгорнутій науковій публікації дослідника на шпальтах "Архівів України" [11].

Пізніші навчальні програми так само засвідчили розмаїте ставлення до документознавства – його змісту як навчальної дисципліни, а, відтак, і структурування. Яскравим підтвердженням цьому слугують розробки доцента Волинського національного університету ім. Лесі Українки В. Собчука [24, 25]. Згідно з навчальним планом на викладання документознавства відводиться 252 год., що розраховані на два об'ємних змістових модулі – "Історія та теорія документа" (модуль I) і "Класифікація, функціональні характеристики та практичне застосування документів" (модуль II), які внутрішньо підпорядковані загальній меті навчальної дисципліни – "засвоєння знань з історії та теорії документа" з урахуванням особливостей фахової підготовки майбутніх фахівців [24, с. 3–5]. Мета курсу зумовила перелік його завдань – ознайомити студентів з основними поняттями документознавчої науки, критеріями класифікації, методиками аналізу документів, основними етапами створення та функціональним призначенням окремих їх груп. Попри охоплення предметом багатьох питань практичного значення, форми заявлених занять складають лекції та семінарські заняття, тобто ті, що зорієнтовані, передусім, на оволодіння студентами теоретичними знаннями*. Повніше уявлення про зміст навчального курсу В. Собчука демонструє поглиблення тематики змістових модулів. Аналізуючи структурування документознавства В. Собчуком, переконуємось у його синкретичності – традиційному для більшості програм поєднанні блоків класичного документознавства та його "документологічної версії". Висновок підтверджує широке послугування у рекомендаційних списках літератури до програмних тем науковим доробком С. Кулешова, Н. Кушнарєнко, Ю. Палєхи, Є. Плєшкевича, М. Слободяника, Г. Швецової-Водки та ін. Красномовним штрихом до дешифрування змісту документознавства авторства В. Собчука виступають програмні питання для підсумкового контролю. Наприклад, коло найближчих до документознавства дисциплін охоплює інформатику, архівознавство, етнографію, музеєзнавство, книгознавство, бібліотекознавство, журналістику, а "єдине індивідуальне навчально-дослідне завдання" присвячене загальнодокументознавчій проблематиці [24, с. 26]. І хоча складно судити про концепційну скерованість навчального курсу з документознавства В. Собчука, утім очевидним є наслідування змісту підручника та програми Н. Кушнарєнко. Це підтверджує й авторська навчально-методична розробка – "Тестові завдання з документознавства" [27].

Урізноманітнене розуміння документознавства як навчальної дисципліни підтверджують методичні рекомендації для проведення практичних та індивідуальних занять, розроблені колективом факультету лінгвістики національного авіаційного університету – М. Герашенко, С. Кіраль, С. Литвинська, М. Луцюк, С. Харченко [4]. Певно, якнайточніше охарактеризувати зміст розробки можна завдяки розгляду тематики практичних завдань. Більша частина яких присвячена загальним науковим питанням – характеристиці документознавства як науки та навчальної дисципліни, ядру об'єкта документознавства – документів, репрезентації його складових і структури, методів і способів документування, соціальної комунікації, зокрема документної, а також окремим видам документації – виданню, патентним, неопублікованим, управлінським документам, кінофотофонодокументам тощо. Рекомендації студентам при виконанні практичних завдань оперувати здебільшого працями С. Кулешова, Н. Кушнарєнко, Г. Швецової-Водки відкривають ступінь оцінювання придатності для студентської аудиторії навчального матеріалу з тим, щоб найуспішніше створити цілісне уявлення про документознавство як науку, природу, сутність, соціальну роль, ознаки і властивості документа як системного об'єкта [4, с. 39–44].

На тлі серйозних діалогів документознавців про зміст документознавства як навчальної дисципліни варто звернути увагу на змістове окреслення предмету професійними істориками. У цьому руслі цікавим є досвід навчально-методичних напрацювань із документознавства кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2000 р. авторський колектив на чолі з Я. Калакурою, керівником проекту, уклав збірку програм професійно орієнтованих дисциплін напряду підготовки "Іс-

* Значний лекційний (60 год.) і семінарський (46 год.) блоки програми В.С. Собчук з документознавства доповнює комплекс індивідуальних навчально-методичних завдань (70 год.) і самостійної роботи (76 год.).

торія, архівознавство" [20]. Серед них зустрічаємо програму, розроблену к. і. н., доцентом Ю. Сорокою, – "Документознавство в архівній справі" [3, с. 100–104]. "Архівне" уточнення в назві навчальної дисципліни відповідає її змісту. Як зазначається у короткій передмові до розробки, головна увага зосереджена на "вузлових питаннях історії й теорії документознавства, його наукових основ і практичних проблем, пов'язаних із організацією і методикою роботи з документами і джерелами комплектування архівних установ" [3, с. 100]. Ретельніше ознайомлення з її змістом дозволяє зробити висновок про переважання практичних аспектів діловодства й архівної справи, частково – документально-забезпечення управління. Відтак, маємо не суто документознавчу програму, а її симбіотичний варіант, утворений у результаті сполучення питань організації роботи з документами в оперативному й статичному стані, досліджуваний різними дисциплінами, як-от документування, класифікація документів на рівні установи, архіву, їх уніфікація, стандартизація, науково-технологічні основи зберігання, консервації та реставрації документів тощо [3, с. 100–103]. Не вдаючись до глибокого аналізу змісту програми, відзначимо наслідування Ю. Сорокою концепції класичного документознавства, що сталося не тільки через історичну закономірність цього факту, але й традицію розвитку документознавчої освіти у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

Таким чином, аналіз програмного матеріалу спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" відзначений розмаїттям методологічних підходів і наповненням теоретичного змісту. Для їх вивчення першочергове значення посідають навчальні програми із документознавства, у т.ч. загального і спеціального, адже початкове формування у студентської аудиторії знань про галузь науки, наукову та навчальну дисципліну накладає суттєвий відбиток на подальше ставлення до документознавства молодих фахівців. Окрім цього, зміст програми з документознавства детермінує зміст навчальної спеціальності загалом. Найбільш репрезентативними програмами з документознавства виявилися методичні розробки С. Кулешова, Н. Кушнарєнко, М. Слободяника та Г. Швецової-Водки. Більшість із них зарекомендували себе прихильниками документологічної версії документознавства (Н. Кушнарєнко, М. Слободяник, Г. Швецова-Водка). Зростання науковців у сонмі книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства наклало відбиток не тільки на їх програми, але й навчальні видання [10, 16, 28]. С. Кулешов, не заперечуючи перспективності узагальнюючих студій із теорії, історії документа та важливості ознайомлення студентської молоді спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" із загальнодокументознавчими знаннями, цілком слушно ратує за необхідність адаптації "чистої науки" до конкретної сфери практичної роботи з документами. Порівнюючи програми С. Кулешова з "Загального документознавства" та "Управлінського документознавства", очевидно є подібність структури та відмінність значеннєвого обсягу поняття "документ", а, отже й різниця об'єктно-предметної сфери, масштабність головних напрямів та основних завдань, попри їх подібність.

Упродовж 1990–2000-х рр. спостерігаємо поступовий відхід науковців від однозначних тверджень про зміст навчальної дисципліни, що підтримує діалог і плекає полінормативність істини. Суб'єктивні чинники змінності змісту документознавства позначені також об'єктивними обставинами – розвитком інформаційної інфраструктури суспільства. Нинішня затребуваність фахівців із документознавства та інформаційної діяльності вселяє віру у перспективність пряму підготовки, а важливість обговорення змісту фундаментальної дисципліни є конче необхідною умовою гармонізації внутрішньої композиційної структури навчальних планів, базованих на науках документально-комунікаційного циклу.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В. С.Г. Кулешов і вітчизняне документознавство: до історіографії науки на рубежі століть / Валентина Бездрабко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2008. – № 3. – С. 31–44.
2. Діловодство та документознавство: навч.-темат. план, прогр., плани семінар. занять для студ. напряму підгот. 0502 "Менеджмент" проф. спрямування 6.050200 "Менеджмент організацій" (менеджмент турист. індустрії) / Федерація профспілок України; Інститут туризму / В.В. Сендик (упоряд.). – К., 2006. – 13 с.
3. Документознавство в архівній справі // Програми професійно орієнтованих курсів для студентів історичного факультету / Ред. кол.: Я.С. Калакура, Б.І. Корольов, І.Н. Войцехівська / Київ. нац. університет ім. Тараса Шевченка. – К.: Вид. центр "Київський університет", 2000. – С. 100–104.
4. Документознавство: методичні рекомендації до проведення практичних занять / Уклад. М.В. Герашенко, С.С. Кіраль, С.В. Литвинська, М.В. Луцюк, С.В. Харченко. – К.: НАУ, 2004. – 53 с.
5. Документознавство: навч. прогр. для студ. спец.

7.020102 "Книгознавство, бібліотекознавство і бібліогр." / Рівнен. держ. ун-т; уклад. Г.М. Швецова-Водка. – Рівне, 2007. – 24 с. 6. Документознавство: навч. програма для студентів спеціальності 7.020105 "Документознавство та інформаційна діяльність" / Упоряд. Н.М. Кушнарченко, А.А. Соляник. – Х.: ХДАК, 2003. – 26 с. 7. Документознавство: прогр. курсу для ін-ту культури зі спец. "Бібліотекознавство та бібліогр." / Упоряд. Г.М. Швецова-Водка; Рівн. держ. ін-т культури. – Рівне, 1997. – Рівне, 1997. – 14 с. 8. Документознавство: робоча програма для студентів спеціальності 7.020105 "Документознавство та інформаційна діяльність" / Укл. М.С. Слободяник. – К.: ДАКККіМ, 2003. – 40 с. 9. Загальне документознавство: програма курсу для студентів спеціальності 7.020105 "Документознавство та інформаційна діяльність" / Укл. С.Г. Кулешов. – К.: ДАКККіМ, 2002. – 14 с. 10. Комова М. Документознавство: навч. посіб. / М. В. Комова. – Л., К.: "Триада плюс", "Алерта", 2007. – 294 с. 11. Кулешов С. Історичне документознавство: зміст та основні завдання наукового напрямку (до постановки проблеми) / С. Кулешов // Архіви України. – 1998. – № 1–6. – С. 9–18. 12. Кулешов С. Документознавство: історія. Теоретичні основи / С. Г. Кулешов. – К.: ДАКККіМ, 2000. – 161 с. 13. Кулешов С. Управлінське документознавство: навч. посіб. / С. Г. Кулешов – К.: ДАКККіМ, 2003. – 57 с. 14. Перспективи підготовки документознавців-менеджерів інформаційних систем / Н. Кушнарченко, А. Соляник // Вісн. Книжкової палати. – 1999. – № 4. – С. 23–25. 15. Кушнарченко Н. Внутріпредметна і міжпредметна інтеграція дисциплін документознавчого циклу / Н. М. Кушнарченко // Вісн. ХДАК: збірн. наук. праць. – 2003. – Вип. 13. – С. 109–114. 16. Кушнарченко Н. Документоведение: учеб. / Н. Н. Кушнарченко. – К.: Знання, 1997. – 384 с. 17. Лесовець Н., Малюк О., Сердюкова Т. Документознавство: метод. рек. до викон. магістерських та курсових робіт для студ. спец. "Документознавство та інформаційна діяльність" / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка / Н. М. Лесовець, О. Ю. Малюк, Т. І. Сердюкова. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 36 с. 18. Матвієнко О. Інформаційна освіта: інноваційні аспекти. [Монографія]. / О. Матвієнко – К.: КНУКіМ, 2003. – 126 с. 19. Отле П. Руководство к администрированию / Пер. с франц. / П. Отле. – М., 1924. – 85 с. 20. Програми професійно орієнтованих курсів для студентів історичного факультету / Ред. кол.: Я.С. Калакура, Б.І. Корольов, І.Н. Войцехівська / Київ. нац. університет ім. Тараса Шевченка. – К.: Вид. центр "Київський університет", 2000. – 111 с. 21. Робоча навчальна програма з дисципліни документознавство для базового напрямку "Культура" спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" / Національний ун-т "Львівська політехніка"; каф. Історії, теорії та практики культури; Укл. М.В. Комова, Р.Д. Зінкевич. – Л., 2008. – 10 арк. [Рукопис]. 22. Робоча програма (за вимогами КМСОНП) з дисципліни "Документознавство" для освітньо-кваліфікаційного рівня – бакалавр напрямку підготовки 0201 "Культура". Спеціальність "Документознавство та інформаційна діяльність" / Упоряд. І.Б. Дацків / Міністерство освіти і науки України; Тернопільський нац. економ. університет. – Тернопіль, 2007. – 20 арк. [Рукопис]. 23. Слободяник М. До питання про структуру і проблематику сучасного документознавства / М. С. Слободяник // Документознавство та інформаційна діяльність: наука, освіта, практика. Матеріали наук. конф. 18 грудня 2002 року. – К., 2003. – С. 50–51. 24. Собчук В. Документознавство: робоча навч. прогр. для студ. спец. "Документознавство та інформаційна діяльність" / Волинський національний ун-т ім. Лесі Українки. Історичний факультет. Каф. археології та джерелознавства / В. С. Собчук. – Луцьк: Вежа, 2008. – 29 с. 25. Собчук В.С. Тестові завдання із документознавства: навч.-метод. розробка для студ. спец. "Документознавство та інформаційна діяльність". – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 36 с. 26. Столяров Ю. О документологической подготовке бакалавров документно-коммуникационного профиля / Ю. Н. Столяров // Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств. – 2008. – № 3. – С. 13–26. 27. Управлінське документознавство: програма курсу для студентів спеціальності 7.020105 "Документознавство та інформаційна діяльність" / Укл. С.Г. Кулешов. – К.: ДАКККіМ, 2002. – 13 с. 28. Швецова-Водка Г.М. Документознавство: навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 398 с.

Valentyna Bezdrabko

**"PROGRAMME KNOWLEDGE" OF DOCUMENTARY STUDIES OR
STEREOTYPES LIMITATION AND INNOVATION LIMITLESSNESS**

The history of the speciality "Documentary Studies and Information Activity" coming to be in Ukraine has been highlighted in the article, in particular, the evolution of the documentary studies as a training discipline. The comparative analysis of the structure and content of the training programs of documentary studies, worked out by the contemporary Ukrainian scientists – S. Kuleshov, N. Kushnarenko, M. Slobodyanyk, G. Shvetsova-Vodka and others, common and diverse features have been revealed, the influence onto the development of the special higher school training program and methods products has been substantiated.

УДК 930.22

Любов Стромилюк

**КІНОФОТОДОКУМЕНТИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО
КІНОФОТОФОНОАРХІВУ УКРАЇНИ ІМЕНІ Г.С.ПШЕНИЧНОГО ЯК
ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ
(НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА "СОФІЯ
КИЇВСЬКА")**

Використання у дослідженнях з історії музейної справи в Україні кіно- і фото-документів дасть можливість цілісно відтворити картину цього явища. Авторка доводить, що необхідно залучити цей вид історичних джерел для вивчення музейної справи в Україні (на прикладі історії Національного заповідника "Софія Київська").

Аудіовізуальні документи посідають окреме місце серед документальних пам'яток за способом фіксації інформації, формою її передання, носієм інформації та організацією зберігання. Постійне зростання ролі кінофотодокументів як історичного джерела призвело до широкого використання їх у різних сферах: науці, політиці, економіці, культурі. Фото-, кінодокументи в образній формі відтворюють події суспільно-політичного, соціально-економічного і культурного життя від середини ХІХ ст. до сьогодення.

Загалом у історичному джерелознавстві образотворчим документам приділяється мало уваги. До образотворчо-графічних, вочевидь, мали б належати не тільки твори суто образотворчого мистецтва, але й технічні креслення, схеми, малюнки, а також фотодокументи. Близькими до цієї категорії є також кіно- і відеодокументи, у яких запис передає рухоме зображення.

Тривалий час у історичному джерелознавстві не існувало поняття, яке б узагальнювало різноманітні форми запису інформації. Із усіх форм запису інформації особливе місце посідали писемні документи, яким приділялася особлива увага. Інші ж різновиди "запису" почали вивчати як історичні джерела порівняно недавно [1, с. 95].

У радянському джерелознавстві з появою нових видів документів на нетрадиційних носіях інформації, – кінофотофонодокументів, – на початку 1960-х рр. на кіно і фотографію як історичне джерело практично вперше у науковій історичній літературі звернули увагу такі вчені, як М.Тихомиров, М.Варшавчик, Л.Пушкар'єв [2]. М.Тихомиров зазначав, що "розвиток техніки спричинив появу нових видів джерел, якими є фотографії, кінофільми, звукові записи тощо" [3, с. 8].

Пошуками місця кінофотофонодокументів у класифікації історичних джерел, їх збереженням та використанням займалися також С. Шмідт [4], І. Ковальченко та ін. [5]. Науковці (переважно архівісти) поставили питання про критичний аналіз кінофотофонодокументів та їх місце серед інших джерел, їх специфіку та класифікацію [6, с. 93].